

Çağdaş Edebiyatımız Almancada -I

PROF. DR. NEVZAT GÖZAYDIN

Insanlığın bir türlü önüne geçemediği büyük savaşlar ülkelerin çok önemli ölçülerde zarara uğramalarına, bunun yanında milyonlarca eğitilmiş ve yetişkin insanın ölümüne yol açmıştır. Geçen yüzyılda yaşanan her iki dünya savaşının acı sonuçları bu gerçeği bir kez daha savaştan kurtulanlara göstermiştir. Özellikle Avrupa topraklarında altı yıl süren (1939-1945) İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki bloklu ülkeler arasındaki soğuk savaştan bütün Avrupa ülkeleri zarar görmüştür. Savaş sonrasında hem maddi hem manevi bir çöküşü bütün toplumca yaşayan Batı Avrupa ülkelerinin, en başta Batı Almanya olmak üzere yardımına koşan ABD yönetimleri, Doğu Blok'ta yer alan ülkelere karşı çeşitli yardımlarla Batı Avrupa ülkelerini yeniden ayağa kaldırmayı ilke olarak benimsemişlerdir. Bu politikanın doğal sonucu olarak öncelik sanayi yatırımlarına verilmiş; inşaat, maden, otomotiv, enerji vb. yatırım alanları çekici duruma getirilmek istenmiştir. Makineleşmenin, otomasyonun yanı başında da özellikle bedene dayalı iş gücüne büyük ihtiyaç duyulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sırasındaki iş gücünü oluşturan erkek nüfusun büyük ölçüde yok olması veya yüz binlercesinin sakat kalması yüzünden, ihtiyaç duyulan iş gücü açığının Akdeniz ülkelerinden sağlanması gündeme gelmiştir. Amerikalı ve Alman yöneticiler kurulan firmalarda 1950'li yıllardan itibaren İtalya, İspanya ve Yunanistan'dan işçi getirtmişlerdir. Ancak istenilen kısa vadede hızlı bir kalkınmadır. Oysa bu ülkelerin işçileri de savaşı yaşamış, sıkıntılarını geçirmiş babaların çocuklarıdır ve işe kendilerini yeteri kadar vermemektedirler. Bunun üzerine savaşmamış bir ülkeden, Türkiye'den de genç iş gücü istenmesine karar verilmiştir.

Türkiye'den gelecek işçilerin Batı ülkeleriyle aralarında büyük çatışma konularının ortaya çıkacağı hiç düşünülmemiştir. Diliyle, diniyle, kültürüyle,

gelenekleriyle ve günlük yaşantılarıyla çok farklı iki kültür, iki yaşayış karşı karşıya geleceklerdir ve bu durum ancak elli yıl sonra acı sonuçlarıyla karşılaşınca, daha da büyük sıkıntılara yol açacaktır.

Türkiye'deki işsizliğin yoğun olduğu bölgelerden seçilen genç ve sağlıklı işçilerin kitleler hâlinde Almanya'ya gönderilmesinin 1962 yılından başlayarak giderek moda olduğunu da belirtelim. Yasal yollardan giden ilk kabilelerde on binlerce Anadolu çocuğu zenginleşme umuduyla yol alırken, karşılıklarına nelerin çıkacağını hiçbiri tahmin bile edemiyordu. Buna karşılık Alman toplumu da gelenlerin kim olduğunu, dil ve kültür yapılarının hangi ölçülerde kendilerine benzediğini bilmiyordu. Kendi içindeki sorunlar yüzünden Almanya dış dünyaya, hele de Türkiye'ye bakma zamanı bulamamıştı.

Elli yıllık bir göç hikâyesinin ilk yirmi otuz yılı kişilerin birbirini tanımasıyla geçti. Ancak 1990'lı yıllardan sonra Türkiye diliyle, kültürüyle, diniyle, gelenekleriyle Almanya toplumu tarafından önemli ölçüde dikkate alınıp birtakım ciddi çalışmalara başlanabildi. İşte bu başarılı çalışmaların başında da çağdaş yazarlarımızın eserlerinin hızlı bir biçimde Almancaya çevrilmesi ve yayımlanması gelmektedir. Türk dilinin önemli eserleri hakkında yapılan araştırmalar veya bu eserlerin çevirileri hakkında daha önceki *Türk Dili* sayılarında bazı bilgiler aktarmıştım. Özellikle 1900'lü yıllara kadar olan eserlerle ilgili bu notlarımda daha çok Türk edebiyatının başlangıcına ilişkin eserlerin çevrildiğini de belirtmişim.¹ Bu yazımda ise daha çok 1910 ve sonrasının yazarları ile günümüzün yazarları üzerinde durmak istiyorum.

Çevirilen eserlere geçmeden önce bir noktanın da altını çizmek gerekir. Türk dilinden yapılan ilk çevirilere baktığımız zaman en önemli rolleri Türkoloji alanında ün sahibi imzaların oynadığını görüyoruz. Akademik kariyer sahibi olan bu çevirmenler arasında Otto Spies, Hans Joachim Kissling, Herbert W. Duda, Franz Taeschner, Horst Wilfried Brands, Annemarie Schimmel, Klaus Detlev-Wannig, Klaus Liebe-Harkort vb. ön sıralarda yer almaktadırlar. Özellikle 1980 sonrası çevirmenlerin sayısının çevrilen romanların sayısına paralel olarak bir hayli arttığını da görüyoruz. Bazı çevirmenlerin sadece bir yazarın romanlarında ağırlığı olduğunu belirlediğimiz gibi, bazen de ayrı ayrı çevirmenlerin kitaplarda imzaları bulunuyor.

Çağdaş edebiyatımızın bugün bile rahatlıkla okunan klasikleri arasında

¹ bk. *Türk Dili*, S.: 644, Ağustos 2005; S.: 646, Ekim 2005; S.: 661, Ocak 2007; S.: 663, Mart 2007.

yer alan Halide Edip Adıvar'ın ilk romanlarından *Yeni Turan* (1912) *Das neue Turan* başlığıyla 1916'da ve Friedrich Schrader imzasıyla (Weimar, Gustav Kiepenhauer Verlag, 107 s.) yayımlanmıştır. *Ateşten Gömlek* (1922) hemen bir yıl sonra Heinrich Donn eliyle *Das Flammenhemd* adıyla çıkmıştır (Wien-Berlin, 273 s.). Aradan yaklaşık seksen yıl geçtikten sonra önce İngilizcesi okuyucuya ulaştırılan *Sinekli Bakkal* (1936) bu dilden Almancaya Renate Orth-Guttman tarafından 2008 yılında çevirilmiştir: *Die Tochter des Schattenspielers* (Manesse Bibliothek der Weltliteratur, 592 s.) ve sonuna da Feridun Zaimoğlu bir yorum eklemiştir.

Cumhuriyet öncesinde olduğu gibi 1923 sonrasında da edebiyatımızın ön sıralarında yer alan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın üç eserinin çevirildiğini görüyoruz. *Mutallaka* (Boşanmış kadın) önce bu adla yayımlanmışken (1898) sonraki baskılarda adı *Evlât Hatırı* olarak değiştirilmiştir (*Die Geschiedene*). Eseri çeviren Imhoff Pascha'dır (1907). *Mürebbiye* (1899) aynı kalem tarafından aynı yıl çevrilmiştir (*Die Erzieherin*). Yazarımızın *Şipsevdi'si* (1911) ise Muhsine Hanım eliyle çevrilmiş olup adı *Der liebesranke Bey* (Berlin, 1917).

Türk dilini en iyi kullanan yazarlar arasında sayılan ünlü romancımız Reşat Nuri Güntekin'in yeni bir dönemi başlatan *Çalığışu* (1922) Max Schulz imzasıyla ve *Der Zaunkönig* adıyla okuyucuyla buluşmuştur (Leipzig, A. H. Payne Verlag, 1942, 440 s.).

Ahmet Haşim'in *Frankfurt Seyahatnamesi* (1933) yine son yıllarda Beatrix Caner eliyle ve *Frankfurter Reisebericht* başlığı altında yayımlanmıştır (Frankfurt, Literaturca Verlag, 2008, 200 s.).

Türk Dil Kurumunun kurucu üyeleri arasında bulunan Yakup Kadri Karaosmanoğlu Cumhuriyet Dönemimizin klasikleri içinde sayılır. Alman diline en çok çevrilen yazarlardandır. *Kadınlık ve Kadınlarımız* (1923) hemen aynı yıl içinde *Eine Weibergeschichte und andere Novellen von Yakup Kadri* adıyla Türkolog Prof. Dr. Herbert W. Duda tarafından çevrilmiştir (Leipzig, Hans Lohmann Verlag, 1923). Bu eseri *Yaban* (1932) izlemiştir. Max Schultz'un *Der Fremdling* başlığıyla 1939 yılında Leipzig'de yayımlanan kitabın (A. H. Payne Verlag) yeni baskısı 1988 yılında yapılmıştır (Frankfurt a. M., Suhrkamp Verlag, 300 s.). Yakup K. Karaosmanoğlu'nun hikâyelerinden seçmeler ise *Madur* (*Mağdur??*) başlığıyla Münih Üniversitesi Türkoloji Bölümünün Başkanı Prof. Dr. Hans Joachim Kissling eliyle çevrilmiştir (Bonn, Europäische Bücherei,

1958, 167 s.). *Nur Baba* (1922) bir başka Türkolog Prof. Dr. Annemarie Schimmel tarafından Almancaya kazandırılmıştır: *Flämme und Falter* (Gummersbach, 1947, yeni baskı Köln, Diederichs Verlag, 1986, 208 s.). Aynı cilt içinde *Erenlerin Bağından* (1922) ise *Aus dem Garten der Weisen* adıyla yer almıştır.

Peyami Safa'nın en ünlü iki romanı da Almancaya çevrilmiştir. Önce *Fatih-Harbiye* (1931) adlı eseri Bonn'da görev yapan ünlü Türkolog Prof. Dr. Otto Spies, bu iki semt adını Alman okuyucu için pek bir şey ifade etmeyeceğini bildiğinden, romanın konusunu belirten bir ad ile *Zwischen Ost und West / Doğu ve Batı Arasında* adıyla 1943 yılında yayımlanan esere bir açıklayıcı giriş yazısı eklemiştir. Ancak çeviriyi Otto Baxa yapmıştır (Leipzig, Payne Verlag). Dört yıl sonra *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* (1930) Prof. Dr. Hans J. Kissling tarafından *Saal 9 für äussere Krankheiten* başlığıyla yayın dünyasında yerini almıştır (Gummersbach, 1947, 136 s.).

Türk Kukla Tiyatrosu başlıklı Almanca eseriyle Türkolojiye önemli bir katkı sağlayan Prof. Dr. Otto Spies'in Almanca çeviri çalışmalarının birisi de Müfide Ferit Tek'in *Affolunmayan Günah* başlığını taşıyan ve ne yazık ki Türkçe olarak hiç yayımlanma şansı bulamayan eseridir. Almancası *Die unverzeihliche Sünde* başlığını taşımakta olup Krefeld'de çıkmıştır.² (Gustav-Hohns Verlag, 1934, 170 s.)

Türk klasiklerinin en önemli yazarlarından olan Halit Ziya Uşaklıgil'den yapılan iki çeviri bulunmaktadır. *Bir Ölüniün Hatıra Defteri* (1892) bir hayli eskidir ve Habib Edib tarafından çevrilmiştir: *Das Tagebuch eines Toten* (Berlin, Verlag "der neuen Orient", 1918, 150 s.). İkinci kitabı *Aşk-ı Memnu* (1900) ise Wolfgang Riemann eliyle *Verbotene Liebe* başlığıyla okuyucuya sunulmuştur (Zürich, Unionsverlag, 2007, 480 s.).

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve hemen sonrasında Osmanlı Devleti ile ilgili konularda ağırlıklı olarak gerçekleşen Türk-Alman ilişkileri içinde Türk yazarları ve şairlerinin eserleri yoğun ilgi görmüştür. Bunlar arasında Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun da dört eseriyle tanındığını biliyoruz. *Haristan ve Gülistan* (1901) Friedrich Schrader tarafından *Haristan und Gülistan oder Dornenhang und Rosenhain* başlığıyla çevrilmiştir (Berlin, Mayer-Müller Verlag, 1917).

² Almanca kitabın yayın tarihini Behçet Necatigil'in eserinde 1933 olarak görüyoruz: *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 22. baskı, Ekim 2004, İstanbul, s. 398.

İkinci eser *Türkische Frauen / Türk Kadınları* / yine Fr. Schrader'in dipnotlarıyla ve gerekli açıklamalarıyla zenginleştirilmiş olarak ünlü Türkische Bibliothek dizisinde yayımlanmıştır (Berlin, Mayer-Müller Verlag, 1907, IX-64 s.).

Türk edebiyatında İstanbul konusu açılınca ilk akla gelenler arasında bulunan Abdülhak Şinasi Hisar'ın en ünlü kitabı *Fahim Bey ve Biz* dönemin hükûmeti tarafından konulmuş olan edebiyat ödülünü 1942'de almıştır. Kitap Almancaya çevirilirken adı (*Bizim İyi Fahim Bey'imiz*) *Unser guter Fahim Bey* olmuştur. Çevireni F. von Rummel'dir (Den Haag, 1954).

A. Ş. Hisar ile bir yıl arayla yaşıt sayılabilen İzzet Melih Devrim'in de bir piyesi *Leyla* (1912) yayımlandıktan hemen sonra Erich Oesterheld tarafından çevrilmiştir. Çeviren ayrıca bir önsöz eklemiş, gerekli gördüğü açıklamaları yaparak esere zenginlik kazandırmıştır (Berlin, 1913-1914).

İstanbul Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı öğretim üyesi olan Prof. Dr. Ahmet Hamdi Tanpınar, ortaya koyduğu eserlerle kendisinden sonraki kuşaklar arasında da tartışılması, eleştirilmesi ve değerlendirilmesi sürdürülen önemli bir yazarımızdır. Onun üç kitabı Alman okuyucuya ulaşmıştır. Önce *Yaz Yağmuru* (1955) Beatrix Caner tarafından *Sommerregen* başlığı ile yayımlanmıştır (Frankfurt a. M., Literaturca Verlag, 2001, 180 s.). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (1962) ise Münih'te Carl Hauser Verlag yayını olarak çıkmıştır: *Uhrenstellinstitut* (2008). Çeviriyi Gerhard Meier yapmış, kitabın sonuna ise Dr. Mark Kirchner bir değerlendirme yazısı eklemiştir. Tanpınar'ın *Huzur* (1949) adlı eseri de Christoph Neumann tarafından çevrilmiş olup sonundaki değerlendirmeyi Wolfgang Günter Lerch kaleme almıştır (Zürich, Unionsverlag, 2008, 576 s.).

Son yıllarda Zürich'teki Unionsverlag'ın Türk dilinden yapılan çevirilere önemli ölçüde yer verdiğini görüyoruz. Bu çevirilerden biri de Memduh Şevket Esendal'a aittir. *Ayaşlı ve Kiracıları* (1934) Carl Koss tarafından *Herr Ayaşlı und seine Mieter* başlığı ile çevrilmiş, 2009 yılında da yayımlanmıştır. Aynı yayınevi Sabahattin Ali'den de bir çeviri basmıştır. *İçimizdeki Şeytan*'ı (1940) Ute Birgi-Knellesse çevirmiştir: *Der Dämonen in uns* (Zürich, 2007, 352 s.). Anadolu'yu konu edinen hikâyelerinin bir bölümü olan *Kağrı* (1936) *Der Ochsenkarren* adı altında, Peter Sindlinger ile Hülya Wicher'in ortak çevirisi olarak yayımlanmıştır (Nürtingen, Sindlinger-Buchartz Verlag, 1991, 106 s.). Son çeviri ise *Kürk Mantolu Madonna*'dır (1943) ve çeviriyi Ute Birgi yapmıştır:

Die Madonna im Pelzmantel, (Dorlemann Verlag, 2008).

Sözü hikâyecilerimizden açmışken önde gelen yazarlarımızdan Sait Faik Abasıyanık'a da bakmamız gerekmektedir. Onun çeşitli hikâyeleri değişik antolojilerde, süreli yayınlar içinde Almancaya aktarılmıştır. Bazı kitapları ise ad değişiklikleriyle çevrilmiştir. Şimdilik dört kitabını şöylece sıralayabiliriz:

Ein Lastkahn namens Leben, Monika Carbe ile Enis Gülegen'in ortak çevirisidir (Frankfurt a. M., Dipa Verlag, 1991, 200 s. ve daha sonra Zürich, Unionsverlag, 1996, 224 s.). Aynı yıl Helga-Dağyeli-Bohne'nin *Ein Punkt auf der Landkarte* başlığı ile çevirdiği hikâyeleri çıkmıştır (Frankfurt a. M., Dağyeli Verlag, 1991, 256 s.). Abasıyanık'ın *Kayıp Aranıyor* (1953) ise yine yukarıda adlarını verdiğim iki yazarın ortak çevirisi olarak yayımlanmıştır: *Verschollener gesucht* (Frankfurt a. M., Dipa Verlag, 1993, 224 s.). Son eseri ise *Semaver* (1936) aynı çevirmenlerindir ve *Samover* adıyla aynı yayın evi tarafından bastırılmıştır.

Hikâyecilerimizden Aziz Nesin'in de Alman okuyucu tarafından çok okunduğunu, çevirilen kitap ve hikâyelerin sayısına bakarak söylemek mümkündür. Bunların bir bölümünün Almanca başlıklarının Türkçe orijinal başlıklarıyla bir ilgisi yoktur. Alman okuyucunun ilgisini çekmek amacıyla değiştirilmiş olan başlıklar altında hikâyeler bir araya getirilmiştir. Söz gelimi, *Der unheilige Hodcha* yirmi altı hikâyeden oluşur ve Sepp Finger eliyle gün ışığına çıkmıştır (Wien, Paul Neff Verlag, 1962 ve München, Goldmann Verlag, 1964). *Die Nacht mit dem Verrückten* ise Toma Topolov eliyle çevrilmiştir (Berlin, Eulenspiegel Verlag, 1964). *Züübük* ise *Die skandalösen Geschichten vom türkischen Erzgauner Züübük* adıyla Herbert Melzig tarafından ortaya konmuştur (Leipzig, Rütten-Loening Verlag, 1965). *Gol Kralı Sait Hopsait* de sadece *Der Fussballkönig* başlığı altında Berlin'de 1968 yılında yayımlanmıştır. Aynı çevirmen bir başka kitabı *Zwischen Bosphorus und Anatolien* başlığıyla vermiş ve 1975'te kitap okuyucuyla buluşmuştur. Bunu *Bir Koltuk Nasıl Devrilir?* (1961) çevirisi izlemiştir. Çevirmen Brigitte Schreiber-Grabitz olup başlık *Wie bereitet man einen Umsturz vor?* dur (Berlin, 1977). Aynı çevirmen bir yıl sonra politik hikâyeleri *Ein Schiff namens Demokratie*'de toplamıştır (Berlin). Bu eser 1984 yılında doksan dakikalık ses kasetleriyle birlikte yeniden yayımlanmıştır (Berlin, Ikoo Verlag). *Tek Yol'u* (1978) aynı çevirmen *Der einzige Weg* adıyla bastırılmıştır (Berlin, Ikoo Verlag, 1981). Ayrıca yirmi üç hikâyeyi de Almancaya aktaran çevirmen *Wir leben im 20. Jahrhundert* başlığını koymuştur (Berlin, Ikoo

Verlag, 1983). Aynı çevirmen Kemal Kurtoğlu ile ortak çevirisi *Fil Hamdi* (1955) olup adı *Wie Elefanten-Hamdi verhaftet wurde?* biçiminde değiştirilmiştir (Berlin, Ikoo Verlag; 1984). Yazarın *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez / Yolun Başı: I* (1966) aynı çevirmenin ve aynı yayın evinin 1985 yılı yayınıdır. *So geht es nicht weiter/ Der Weg beginnt: Teil. 1.* İki yıl sonra aynı çevirmen on bir hikâyeden oluşan *Heimatfilm* başlığıyla aynı yerde yayımlamıştır. *Aziz Nesin im Gespräch* onunla farklı konularda yapılan bir söyleşidir. Değişik hikâyelerin yer aldığı *Umleitung*, Brigitte Schraiber-Grabitz eliyle çevrilmiştir (Berlin, Ikoo Verlag, 1988). Eseri yayına hazırlayarak işleyenler Helmut Essinger, Onur Kula ile Necati Mert 'tir (Saarbrücken, Die Brücke Verlag, 1993). Berlin'deki yayın evi başka bir kitabı daha okuyucuya ulaştırır: *Bülbül Yuvası Eüler* (1968), *Die Hauser am Nachtigallenhain* başlığıyla 1995'te çıkar. Bir yıl sonra *Surname* (1976) adında biraz değişiklik yapılarak *Surname. Man bittet zum Galgen* başlığıyla ve Gisela Kraft ile Semiramis Aydınlık imzalarıyla yayımlanır (Zürich, Unionsverlag; 1996). *Damda Deli Var* (1956) Yüksel Pazarkaya'nın çevirisiyle ve *Ein Verrückter auf dem Dach* adı altında okuyucuya ulaşır (München, Beck Verlag, 1996).

Türk dilinin güzelliklerini değişik türdeki eserlerinde sergileyen, edebiyatımıza önemli katkılarda bulunan Haldun Taner'den üç kitabın çevrildiğini görüyoruz. Hikâyelerinin bir bölümü *Lachend sterben* başlığı altında Cornelius Bischoff tarafından çevrilmiştir (Berlin, Express Verlag, 1984). Bir yıl sonra onun ünlü tiyatrosu *Keşanlı Ali Destanı* (1964, 1979) da *Die Ballade von Ali aus Keşan* yine C. Bischoff'un gayretleriyle Alman okuyucuya ulaşır (Frankfurt a. M., Dağyeli Verlag). İki dilli olarak Yüksel Pazarkaya'nın hazırladığı eserin adı *Allegro ma non Troppo*'dur (Erlangen, Sardes Verlag, 2008). Ayrıca *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım* (1964) tiyatro eserinin bir ara Köln şehrinde Arkadaş Theater'da Meral Ülgen'in rejisi altında sahneye konduğunu da belirtelim.

Orhan Kemal'in birçok hikâyesi antolojilerde yer almasının ve hatta süreli yayınlarda çıkmasının yanı sıra sadece kitap olarak *Murtaza'sı* (1952, genişletilmiş baskı 1969) Kemal Kozanoğlu'nun iş birliğiyle Carl Koss tarafından *Murtaza oder das Pflichtbewusstsein des kleinen Mannes* başlığıyla çevrilmiştir (Berlin, Ararat Verlag, 1981).

Son yıllarda Türk resim sanatı tarihinde özel bir yer tutmayı başaran Mustafa Aslier Stuttgart'taki öğrencilik yıllarında Necati Cumalı'nın bir

şiiirini Almancaya çevirdikten sonra onu çizgileriyle süslemiş, *Karakolda/ Auf der Wache* başlığıyla kendisi kısıtlı imkânlarıyla bastırmıştır (Stuttgart, 1957, 12 s.). Yazarımızın *Nalınlar* (1969) adlı tiyatro eseri ise *Holzpantinen* olarak Cornelius Bischoff tarafından çevrilmiştir (Ankara, Kültür Bak. Yayını, 1993, 125 s.)

Türk şiirinin çevirilerine geçmişken öncelikle Orhan Veli Kanık'tan yapılan çevirilere değinmek gerekir. Elimizde her ikisi de iki dilli (Türkçe/ Almanca) olarak yayımlanan kitapları şunlardır: *Garip/Fremdartig*, çevireni Yüksel Pazarkaya olup Frankfurt a.M.'de basılmıştır (Dağyeli Verlag, 1985, 244 s.). *Poesie* yine adı geçen tarafından çevrilmiştir. Yayına hazırlayan ise Hans Magnus Enzensberg olarak belirtilmiştir (Frankfurt a. M., Suhrkamp Verlag, 1966,144 s.).

Türk dilinin ses bayrağını yıllarca dalgalandıran Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan alınan değişik şiirlerin bir bölümü Gisela Kraft eliyle *Komm endlich her nach Anatolien* başlığıyla çevrilmiştir (Berlin Harran Verlag, 1981, 80 s.). Aynı çevirmen başka şiirleri de *Brot und Taube* adı altında Berlin'de bastırmıştır (Verlag Volk und Welt, 1984, 162 s.). *Taş Güvercin/Steintaube* başlıklı şiir kitabı ise Nevfel Cumart çevirisiyle okuyucuya ulaşmıştır (Zürich, Unionsverlag, 1999, 137 s.).

394

İki dilli olarak çıkan kitapların son yıllarda Türk diline ve edebiyatına olan ilgiyi giderek artırdığını görüyoruz. Bu şekilde basılan kitaplar sadece Alman okuyuculara değil, Almanya, İsviçre ve Avusturya'da yıllardan beri çalışan Türk vatandaşlarının ve onların oralarda öğrenim gören çocuklarının zevkine ve dil öğrenmelerine de hizmet etmektedir. Hatta birçok Türk dili öğretmeni bu kitaplardan edinerek öğrencilere Türkçenin zenginliğini ve güzelliğini de somut bir biçimde gösterip kanıtlamaktadır. Bu tür eserlerden ikisi de Behçet Necatigil'dendir. *Solgun Bir Gül Dokununca / Eine verwelkte Rose beim Berühren* (Frankfurt a. M., Dağyeli Verlag, 1988, 95 s.) ile *Şiirler/Gedichte* (Stuttgart, 1972, 135 s.) Yüksel Pazarkaya'nın çevirileri olarak raflarda yerlerini almışlardır.

Günümüz Almanya'sının Avrupa coğrafyasında Batı ve Doğu diye bölünmüş iki devlet olarak yer aldığı dönemde doğuda kalan Alman Demokratik Halk Cumhuriyeti vatandaşları Nazım Hikmet'i yakından tanımışlardır. Kitap olarak yayımlanan eserlerinin bir bölümü bu ülkede, bazıları ise hem

Batı Almanya'da, hem Doğu Almanya'da yayımlanmıştır. Değişik şiir seçkilerini de ekleyerek ve kronolojik olarak bütün çalışmaları sıralarsak şöyle bir tablo ile karşılaşırız:

- *Türkische Telegramme*, Stephen Hermlin vd., Berlin 1956.
- *Gedichte*, Ernst Fischer vd., Berlin, 1959.
- *Legende von der Liebe/ Joseph in Aegyptenland*, Alfred Kurella Leipzig, 1962.
- *In Jenem Jahr 1941*, Prof. Dr. Horst Wilfrid Brands, Berlin 1963.
- *Die verliebte Wolke*, G. Löffler, Berlin 1968.
- *Und im Licht mein Herz*, Annemarie Bostroem vd., Berlin 1971.
- *Ausgewählte Gedichte*, Prof. Dr. Horst W. Brands ile Yüksel Pazarkaya, Frankfurt a. M., 1973.
- *Zeit-Gedichte*, Annemarie Bostroem vd., München 1976.
- *Sie haben Angst vor unseren Liedern /Türkülerimizden Korkuyorlar*, iki dilli, Berlin 1977.
- *Menschenlandschaften/ Memleketimden İnsan Manzaraları*, Ümit Güney ile Norbert Ney, eskizler Abidin Dino, Hamburg, beş cilt, C.1, Peter Paul Zahn'ın ön sözüyle, 4. bs. 1982; C.2, Abidin Dino'nun ön sözüyle,1981; C. 3, 2. bs., 1981; C. 4, 1980 ve C. 5, 1980.
- *Das Epos von Scheich Bedreddin*, çeviren ve ön söz Yüksel Pazarkaya, eskizler Abidin Dino, Berlin 1981.
- *Unterwegs*, Gisela Kraft, Frankfurt a. M., 1981.
- *Die Romantiker / Yaşamak Güzel Şey*, Hanne Egghardt, değerlendirme yazısı Peter Bichsel, Hamburg 1983, 2. bs., Berlin 2008.
- *Leben, einzeln und frei wie Baum und brüderlich wie ein Wald*, Hamburg 1983.
- *Nachgedichte an meine Liebste*, eskizler A. Dino, Hamburg 1985.
- *Nie mehr sollen Menschen Knecht sein*, Hamburg 1986.
- *Der Befreiungskrieg*, G. Kraft, Berlin 1986.
- *Die Luft ist schwer wie Blei/Hava Kurşun Gibi Ağır*, iki dilli Helga Dağyeli-Bohne ile Yıldırım Dağyeli, Frankfurt a. M., 1989, 2008.
- *Eine Reise ohne Rückkehr / Dönüşü Olmayan Yolculuk*, iki dilli, H. Dağyeli Bohne ile Y. Dağyeli, Frankfurt a. M., 1989, 2008.
- *Das schönste Meer ist das noch nicht befahrene/En Güzel Deniz Henüz Gidilmemiş Olandır*, iki dilli, aynı çevirmenler, 1989.

Türk romanında yeni bir tema olarak işlenen "köy ve köylü hayatı",

ilk olarak Nabizade Nazım'ın *Karabibik* (1890) başlıklı eserinde, söz konusu olmuştur. Ancak Cumhuriyet Dönemindeki en güçlü temsilcisi Mahmut Makal'dır. Onun *Bizim Köy* (1950)'ü ilk önce Nermin Faruki tarafından *Unser Dorf* adıyla çevrilmiştir (Frankfurt a. M., Insel Verlag, 1971). On yıl kadar sonra ise Sanem Alacakaptan *Unser Dorf in Anatolien* başlığıyla bunu tekrar çevirmiştir (Berlin, Express Edition, 1981).

Bir zamanlar dilimize ve edebiyatımıza önemli hizmetler yapan gazetelerimiz arasında yer alan *Tercüman* gazetesinin 1955 yılındaki yarışmasında *Evdeki* başlığını taşıyan hikâyesiyle ilk ödülünü kazanan Yusuf Atılgan'ın roman dalında da Yunus Nadi ödülünü *Aylak Adam* (1959)'ıyla alması, onun kalıcı bir imza olmasını sağlamıştır. Bu romanı Yüksel Pazarkaya *Der Müssiggänger* başlığı ile çevirmiştir (Zürich, 2007, Unionsverlag, 256 s.). Onun diğer bir önemli romanı *Anayurt Oteli* (1973)'ni de Hanna Egghardt Alman okuyucusuna *Hotel Heimat* adıyla ulaştırmıştır (Hamburg, Verlag am Galgenberg, 1985, 167 s.).

Cumhuriyet ile yaşıt olan Yaşar Kemal'in önce bir iki romanı Almancaya çevrilmiş, yoğun ilgiyle karşılaşınca, özellikle 1980'li yıllardan sonra yayımlanma işine hız verilmiştir. Aşağıya kronolojik sırayla listelediğim çeviriler de bunu açıkça göstermektedir:

- *Anatoliseher Reis/Teneke* (1955)/Prof. Dr. Horst W. Brands, Frankfurt a. M., 1962, 1979, Societatsverlag ile yeni baskıları München, dtv, 1987, 1994.

- *Die Ararat-Legende/Ağrı Dağı Efsanesi* (1970)/Helga Dağyeli- Bohne ile Yıldırım Dağyeli, Zürich , sonra München dtv, 1989.

- *Das Lied der tausend Stiere/ Binboğalar Efsanesi* (1971)/ Helga Dağyeli-Bohne, Zürich, Unionsverlag 1979.

-*Memed, Mein Falke/ İnce Memed-I* (1955)/ Horst W. Brands, Zürich, Unionsverlag, 1982.

- *Gelbe Hitze /Sarı Sıcak* (1952)/ Margarete Ersen-Rasch, Berlin, Ararat Verlag, 1982.

- *Die Disteln brennen/İnce Memed-II* (1969)/Helga Dağyeli-Bohne ile Yıldırım Dağyeli, Zürich, Unionsverlag, 1983.

- *Auch die Vögel sind fort/Kuşlar da Gitti* (1978)/ Cornelius Bischoff, Zürich, Unionsverlag, 1984.

- *Anatolische Trilogie-I, der Wind aus der Ebene / Ortadirek* (1960) / Helga

Dağyeli-Bohne ile Yıldırım Dağyeli, Zürich, Unionsverlag 1985.

- *Anatolische trilogie-II, Eisenerde, Kupferhimmel / Yer Demir- Gök Bakır* (1963)/ Cornelius Bischoff, Zürich, Unionsverlag, 1986.

- *Anatolische Trilogie-III, Das Unsterblichkeitskraut /Ölmez Otu* (1969)/ ay. çev., ay. y., 1986.

- *Töte die Schlangel / Yılanı Öldürseler* (1976)/ ay. çev., ay. y., 1988.

- *Das Reich der Vierzig Augen /İnce Memed-III* (1984)/ ay. çev., ay. 1993.

- *Der Baum des Narren: mein Leben Fransızca biyografiden çev.* Ursula Marty ile Nevfel Cumart, ay. y., 1993.

- *Zorn des Meeres / Deniz Küstü* (1978)/ C. Bischoff, ay.y.,1998.

- *Salman*, C. Bischoff, ay.y., 1999.

- *Der Granatapfelbaum / Höyükteki Nar Ağacı* (1982)/ ay. çev., ay. y, 2002.

- *Die Ameiseninsel / Karıncanın Su İçtiği* (2001)/ ay. çev., ay. y., 2001.

- *Memed-Der letzte Flug des Falken (İnce Memed-IV)* (1984)/ ay. çev., ay. y., 2003.

- *Der Sturm der Gazellen / Karıncanın Su İçtiği-II* (2002)/ ay. çev., ay. y., 2006, 2008.

Almanya'ya kitleler hâlinde beden işçisi gönderilmesinin elli yılını geride bırakırken, bu ülkeye bir basım evi kurma hayali ile giden, orada yıllarca çalışan ve bütün yaşadıklarını satırlarına döken Bekir Yıldız'a da ayrı bir paragraf açmamız gerekmektedir. Onun yurt dışına bu amaçla çıkışı da 1962'dir. Dört yıl çalışıp biriktirdiği parayla bir matbaa makinası alıp Türkiye'ye dönmesi onu pek mutlu etmez. Ne zamandır özendiği ve sevdiği yazma işine koyularak güzel hikâyeler kaleme alır. Onun yazdığı röportajlardan oluşan *Harran* (1972) Gisela Kraft tarafından *Topkapı-Harran Einfach* başlığıyla çevrilmiştir (Berlin, Harran Verlag, 1983). Anadolu ile ilgili olarak yaptığı röportajlarını da topluca yine aynı çevirmen Almancaya kazandırmıştır: *Südstverlies* (Berlin/Weimar, Aufbau-Verlag 1987).

Bekir Yıldız ile yaşıt olan Oğuz Atay'ın da bir eserinin çevrildiğini görüyoruz. Monika Carbe tarafından çevrilen ve *Roman eines Wissenschaftlers/Bir Bilim Adamının Romanı* (1975)/ yine Unionsverlag eliyle yayımlanmıştır (Zürich, 2009).

Alman okuyucuların yakından tanıdığı Fakir Baykurt'un da eserleri son yıllara kadar çevrilmeye devam edilen eserlerdir. Bunlar Almanya'da Türkler-

le ilgili sorunların doruğa çıktığı 1980'li yıllarda epeyi okuyucu bulmuştur. Kronolojik olarak gösterelim:

- *Die Rache der Schlangen / Yılanların Öcü* (1959)/Horst W. Brands, Berlin, Ararat Verlag,1981.

- *Mutter Irazca und ihre Kinder /Irazca'nın Dirliği* (1961)/ ay. çev. ay. y, 1981.

- *Das Epos von Kara Ahmet Kara Ahmet Destanı* (1977)/Hannelore Lüpertz, ay. y, 1984.

- *Jahre mit meiner Mutter/Anamla Yıllar (?)*/iki dilli, wolfgang Riemann; Duisburg, 1984.

- *Das Mädchen aus Konya/Konyalı Kız (?)*/iki dilli, ay. çev., Duisburg, 1984.

- *Nachschicht und andere Erzählungen aus Deutschland/ Gece Vardiyası* (1982)/ Helga Dağyeli Bohne ile Yıldırım Dağyeli, Zürich, Unions-Verlag, 1984.

- *Frau Duman und andere Geschichten/Frau Duman ve Öteki Öyküleri* redaksiyon Johannes Fest, Duisburg, 1987.

- *Strafversetzung und andere Erzählungen*, Rosemarie Kuper vd., Oberhausen, Ortadoğu Verlag, 1988.

398 - *Die Salbe und andere Erzählungen*, Helga Dağyeli-Bohne ile Yıldırım Dağyeli, ön söz Jörg Kuglin, ay. y., 1988.

- *Ein langer Weg/Bir Uzun Yol (?)*/Edit Vogel, ay. y.,1992.

- *Türkische Gärten im Pott*, Neşet Erol ile Hartwig Mau, Hückel hoven, Anadolu Verlag, 1997.

Almanya'ya yerleşen, orada doğup büyüyen ve gerek Türkçe gerek Almanca yazan kişilerin giderek arttığını görüyoruz. Özellikle 1990 sonrasında sayıları artan bu yazarları ve Türkiye'de de çok tanınmaya başlanan kadın yazarlarımızın eserlerini başka bir yazımızda değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.